

MATERIAŁY EDUKACYJNE DO LEKCJI HISTORII SZKOŁA ŚREDNIA

Ochotnicy – o. Maksymilian Maria Kolbe i rtm. Witold Pilecki w KL Auschwitz

*Temat wprowadzający uczniów w kontekst historyczny filmu Triumf serca w reżyserii
Anthony'ego D'Ambrosio.*

Przedmiot

historia

Grupa docelowa

uczniowie szkół ponadpodstawowych

Czas trwania zajęć

45 min

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Uczeń:

- pozyskuje, analizuje i ocenia informacje zawarte w różnych tekstach kultury (opracowanie popularnonaukowe, fragmenty wspomnień, raport, film edukacyjny);
- odpowiada na pytania dołączone do tekstów źródłowych;
- ćwiczy umiejętność krytycznego formułowania i wypowiedzenia własnych opinii; ▪ dostrzega rolę jednostek w procesach dziejowych.

Cele kształcenia – wymagania szczegółowe

Uczeń:

- zna podstawowe fakty z biografii o. Maksymiliana Marii Kolbego oraz rtm. Witolda Pileckiego i potrafi odpowiedzieć na pytanie, dlaczego zajmują oni ważne miejsce w polskiej historii najnowszej;
- wymienia przykłady zbrodni niemieckich w czasie drugiej wojny światowej;
- charakteryzuje system niemieckich obozów koncentracyjnych na przykładzie KL Auschwitz;
- omawia sposoby upamiętnienia zbrodni okupantów na przykładzie Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu.

Metody dydaktyczne

- praca w grupach,
- analiza tekstów źródłowych,
- burza mózgów,
- rozmowa nauczająca.

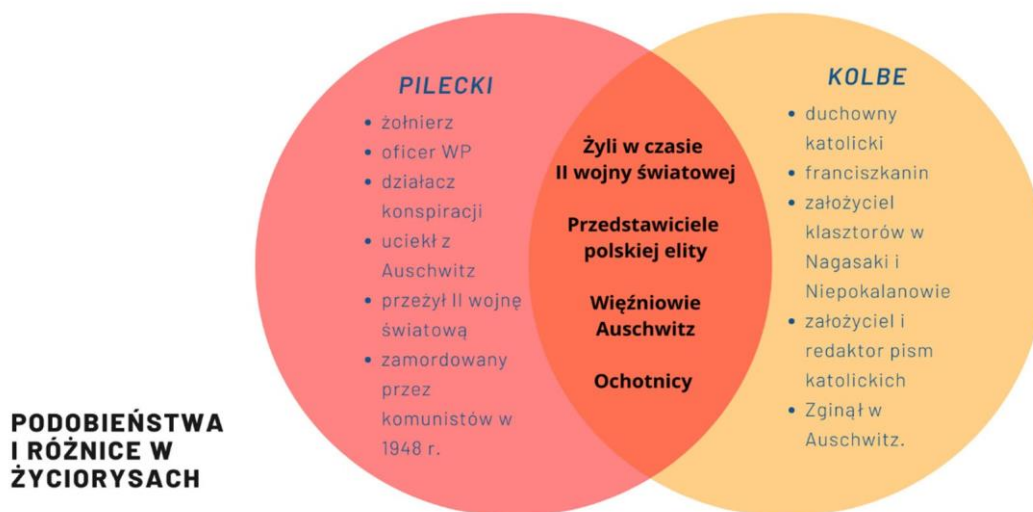
Środki dydaktyczne:

- biogramy rtm. Witolda Pileckiego i o. Maksymiliana Marii Kolbego,
- teksty źródłowe z załączonymi pytaniami, ▪ film edukacyjny.

Przebieg lekcji

Na wstępie zajęć zostają rozdane materiały z załącznika nr 1. Jedni w klasie otrzymują kartkę „4859”, drudzy „16670”. Prosimy naszych uczniów, aby nie odwracali ich na razie na drugą stronę i mieli przed oczami jedynie wypisane cyfry. Zapytajmy się, czy wiedzą, co one oznaczają. Jeżeli nie uzyskamy prawidłowej odpowiedzi, pozwólmy im przeczytać biogramy znajdujące się na odwrocie kartek. Pod nr 4859 kryje się rtm. Witold Pilecki, a pod 16670 o. Maksymilian Maria Kolbe.

Spróbujmy razem z uczniami, bazując na załączonych biogramach, wypisać na tablicy różnice i punkty wspólne w życiorysach tych postaci. Poniżej przykładowo wypełniony schemat:

Jeżeli nasi podopieczni wiedzą coś więcej o działalności omawianych bohaterów, uwzględnijmy to i zapiszmy. Ważne, żeby uczniowie zauważyli, że Kolbe i Pilecki byli przedstawicielami polskiej przedwojennej elity intelektualnej i w czasie okupacji niemieckiej trafili do Auschwitz. Cyfry na rozdanych kartkach to numery obozowe: 4859 – Witold Pilecki, 16670 – Maksymilian Kolbe. Obaj mężczyźni byli też, co ważne, ochotnikami – rotmistrz specjalnie dał się ująć przez Niemców w łapance na warszawskim Żoliborzu, żeby zostać wywiezionym do KL Auschwitz i pozyskać informacje o tym obozie

dla polskiego podziemia. Ojciec Kolbe z kolei dobrowolnie oddał w obozie swoje życie za jednego ze współwięźniów, Franciszka Gajowniczka, idąc na śmierć głodową [ok. 10 min].

Pierwsza część lekcji. Nauczyciel zapisuje na tablicy temat: *Ochotnicy – o. Maksymilian Maria Kolbe i rtm. Witold Pilecki w KL Auschwitz* i robi krótkie wprowadzenie dotyczące drugiej wojny światowej. Przypomina podstawowe fakty, iż agresja III Rzeszy (1 września 1939 r.) i ZSRR (17 września 1939 r.) na Polskę była realizacją paktu Ribbentrop-Mołotow (23 sierpnia 1939 r.), który dzielił strefy wpływów w Europie Środkowo-Wschodniej między tymi państwami.

Sowieci ostatecznie zagarnęli ziemie na wschód od linii Bugu i Sanu, zaś Niemcy na zachód od niej. Obaj najeźdźcy prowadzili brutalną i bezwzględną politykę okupacyjną, która dążyła do zniszczenia polskiej kultury, języka i elity narodu. Odpowiednikiem sowieckiej zbrodni katyńskiej pod okupacją niemiecką były m.in. akcje „Inteligencja” i AB.

Prowadzący zajęcia może przy okazji zadać pytanie, dlaczego okupantom zależało na wymordowaniu akurat polskiej inteligencji.

Formą realizacji planów eksterminacji były również powstające obozy koncentracyjne, na czele z największym i najbardziej znanym KL Auschwitz, utworzonym w kwietniu 1940 r. na obszarze bezpośrednio wcielonym do III Rzeszy. Warto zwrócić uwagę uczniom na fakt, że w Oświęcimiu i jego okolicach do 1945 r. powstał cały kompleks obozowy – Auschwitz I, Auschwitz II Birkenau w Brzezince oraz Auschwitz III Monowitz w Monowicach. Zaznaczymy, że Birkenau było miejscem masowej zagłady ludności żydowskiej od wiosny 1942 r., natomiast my na lekcji zajmiemy się realiami życia w Auschwitz I.

Jako podsumowanie tego etapu lekcji, a jednocześnie wprowadzenie do analizy tekstów źródłowych, wyświetlmy fragment filmu *Miejsce Pamięci* (ok. 4 min), który udostępnia w serwisie YouTube.pl Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau: <https://www.youtube.com/watch?v=8K5hPQnKgx4>.

[ok. 15 min].

Druga część lekcji. W filmie pokazano najważniejsze miejsca na terenie Auschwitz I, które poznaliśmy poprzez relacje więźniów. Inne opisy wydarzeń z KL Auschwitz znajdują się na

kartkach z tekstami źródłowymi. Są one związane zarówno z Witoldem Pileckim, jak i Maksymilianem Kolbe.

Nauczyciel rozdaje uczniom teksty (załącznik nr 2), a następnie prosi o odpowiedź na załączone do nich pytania. Poniżej przykładowe odpowiedzi:

1. Określ typ powyższych tekstów źródłowych.

Wszystkie teksty są źródłami pisanyymi opisowymi. Są to relacje więźniów, fragmenty raportu Witolda Pileckiego oraz opracowania popularnonaukowego.

2. Które ze źródeł mówi o aktywności na terenie KL Auschwitz Witolda Pileckiego? Na czym polegała jego działalność konspiracyjna?

O działalności konspiracyjnej Witolda Pileckiego w obozie mówi tekst nr 2. Miała ona polegać na podtrzymywaniu morale więźniów, przekazywaniu informacji ze świata zewnętrznego, zbieraniu informacji o obozie i przekazywaniu ich poza jego obszar polskiemu podziemiu, budowaniu organizacji zdolnej w sprzyjających okolicznościach do oswobodzenia obozu.

3. Porównaj teksty nr 3 i nr 4. Jak myślisz, dlaczego pierwszy z nich jest dokładną relacją z wydarzenia, a drugi podchodzi do niego bardzo ogólnikowo?

Pierwszy tekst, relacja Franciszka Gajownicza, pochodzi od osoby, za którą o Maksymilian Kolbe poszedł na śmierć. Dlatego jest szczegółowy i pojawiają się w nim daty, nazwiska, funkcje w obozie, a nawet przytaczane są słowa wypowiedziane przez uczestników zajścia. Informacja w raporcie Witolda Pileckiego jest ogólnikowa, ponieważ rotmistrz nie był bezpośrednim świadkiem wydarzenia i słyszał o bohaterskim kapłanie jedynie od innych osadzonych.

4. Co o warunkach i sposobie traktowania więźniów mówią teksty nr 1 i nr 6?

Tekst nr 1 opisuje moment przybycia do Auschwitz transportu więźniów, którzy od samego początku byli bici i kopani przez Niemców. W tekście nr 6 opisano z kolei funkcjonowanie obozowego szpitala, w którym warunki higieniczne pozostawiały wiele do życzenia – królował brud, zaś chorzy okryci podartymi kocami nierzadko leżeli we własnych wydzielinach. Można stwierdzić, że ten sposób traktowania miał dehumanizować osadzonych.

5. Jak myślisz, dlaczego decyzja o. Kolbego o tym, żeby pójść na śmierć za jednego ze współwięźniów obozu, wpłynęła pozytywnie na morale innych osadzonych w Auschwitz?
Odwołaj się do tekstu nr 5.

Decyzja o. Kolbego pokazywała pozostałym więźniom, że pomimo warunków panujących w obozie, które urągały godności ludzkiej, można było zachować człowieczeństwo, manifestując swoje przywiązanie do wiary i wynikających z niej wartości [ok. 15 min].

Podsumowanie

W trakcie podsumowania pracy uczniów nauczyciel powinien zwrócić uwagę na traumę ludzi, którym udało się przeżyć piekło obozów koncentracyjnych. Po zakończeniu wojny mieli oni często problem z powrotem do normalnego życia i podupadali na zdrowiu zarówno fizycznym, jak i psychicznym. Możemy podać również statystyki dotyczące liczby osób zamordowanych w KL Auschwitz – 1,1 mln ludzi.

Kolbe i Pilecki są prawdziwymi polskimi bohaterami, jednak warto sprawdzić, czy jedynymi. Zachęmy uczestników zajęć, żeby w ramach pracy domowej poszukali innych przykładów heroizmu z czasów drugiej wojny światowej. Mogą to być sylwetki osób duchownych, które za swoją bezkompromisową postawę i wierność Chrystusowi podczas konfliktu zostały beatyfikowane w 1999 r. przez papieża Jana Pawła II [podsumowanie powinno zająć ok. 5 min].

Polecana literatura:

- **Marco Patricelli**, *Ochotnik. O rotmistrzu Witoldzie Pileckim*, Kraków 2018 (wydanie II); □ **Jacek Pawłowicz**, *Rotmistrz Witold Pilecki (1901–1948)*, Warszawa 2013 (seria: Patroni naszych ulic), <https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/publikacje/seria-patroni-naszychulic/188392,Rotmistrz-Witold-Pilecki-19011948-PDF.html> [dostęp: 08.09.2025 r.];
- **Witold Pilecki**, *Raport Witolda*, Ząbki – Londyn 2016, <https://szlakpileckiego.uken.krakow.pl/Pilecki/Raport%20Witolda.pdf> [dostęp: 08.09.2025 r.]
- **Paulin Sotowski**, *Opowieść o św. Maksymilianie*, Niepokalanów 2011.
- **Tomasz P. Terlikowski**, *Maksymilian M. Kolbe. Biografia świętego męczennika*, Kraków 2017.

ZAŁĄCZNIK NR 1

4859

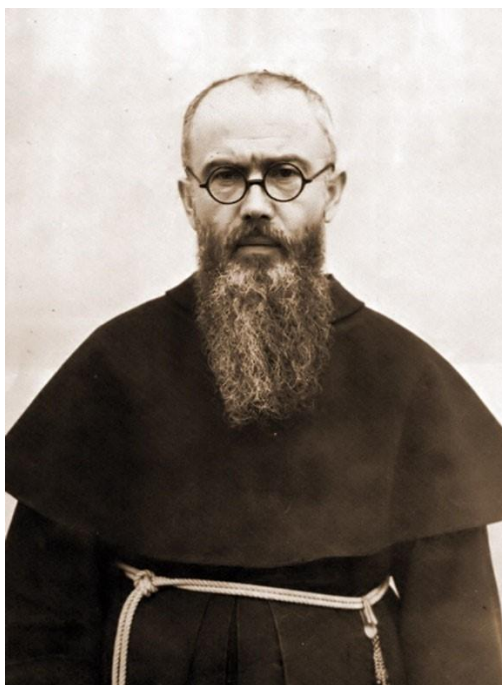
Witold Pilecki jako więzień KL Auschwitz. Oświęcim 1940 r.

źródło: http://base.auschwitz.org/wiezien.php?lang=pl&ok=osoba&id_osoba=178609

Pilecki WITOLD, przybrane nazwiska okupacyjne: **Roman Jeziński, Tomasz Serafiński**, pseud. **Witold, Druh**, ur. 13 V 1901, Ołoniec nad jez. Ładoga, zm. 25 V 1948, Warszawa, *rotmistrz*; 1918-1919 i 1920-1921 w WP, następnie w Przysposobieniu Wojsk.; walczył w kampanii wrześniowej 1939; współorganizator (1939) Tajnej Organizacji Wojsk., m.in. szef Sztabu Gł.; 1940 sprowokował swoje aresztowanie w celu przedostania się do obozu koncentracyjnego Auschwitz i zdobycia informacji dotyczących traktowania więźniów przez Niemców; współorganizator obozowej organizacji konspiracyjnej; 1943 zagrożony dekonspiracją, uciekł z obozu; 1943-1944 w oddziale II Kedywu KG AK; 1944-1945 w niewoli niem., następnie w II Korpusie Pol. we Włoszech; 1945 wrócił do kraju, 1947 aresztowany, oskarżony o kierowanie wywiadem na rzecz władz RP na uchodźstwie, 1948 skazany na karę śmierci i stracony; 2006 odznaczony Orderem Orła Białego.

(Źródło: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Pilecki-Witold;3957212.html>)

16670

Maksymilian Kolbe w 1936 r.

źródło: <https://santuarioeucaristico.blogspot.com/2010/08/sao-maximiliano-kolbe-14-de-agosto.html>

Kolbe RAJMUND, imię zakonne **Maksymilian Maria**, święty, ur. 8 I 1894, Zduńska Wola, zm. 14 VIII 1941, Oświęcim, franciszkanin, kapłan i męczennik, założyciel klasztorów w Niepokalanowie i Nagasaki; 1971 beatyfikowany; 1982 kanonizowany; organizator zakonnego ośr. drukarsko-wydawniczego w Niepokalanowie; założyciel i redaktor kilku pism katol., m.in. „Rycerza Niepokalanej” i „Małego Dziennika”; 1931-1936 misjonarz w Japonii, organizator zakonu franciszkanów w Nagasaki, wydawca pism katol. w języku jap.; IX-XII 1939 więziony przez Niemców w obozie w Amtitz, II 1941 ponownie aresztowany i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, zgłosił się dobrowolnie zamiast jednego z wyznaczonych na śmierć współwięźniów; umarł w bunkrze głodowym; wybór *Myśli i rozważania* (1982).

(Źródło: Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Kolbe-Rajmund;3923828.html>)

ZAŁĄCZNIK NR 2

Tekst nr 1

„Wyładowanie na rampę naszego transportu odbyło się wśród krzyku, przekleństw i bicia przez esesmanów. Od rampy kolejowej prowadzono nas koło gospodarstwa obozowego do bramy obozu, nad którą widniał napis «*Arbeit macht frei*» [«Praca czyni wolnym» – P.C.], i wyprowadzono na plac apelowy, na wprost kuchni, gdzie stali w dwurzędzie esesmani z bykowcami. Tłumacz obozowy wyczytywał nazwiska, a wyczytani musieli przebiegać środkiem dwuszeregu wśród bicia i kopania. Dodatkowo esesmani podstawiali nogi, co sprawiało, że ten, kto się przewrócił, dostawał nadliczbowe bicie. Do tych nieszczęśliwych należał także ojciec Kolbe”.

(o. Paulin Sotowski, *Opowieść o św. Maksymilianie*, Niepokalanów 2011, s. 382).

Tekst nr 2

„Teraz chcę napisać o początku montowanej tam pracy, którą w tym czasie zacząłem. Zasadniczym zadaniem było: założenie tu organizacji wojskowej, w celach: podtrzymywania na duchu kolegów, przez dostarczanie i rozpowszechnianie wiadomości z zewnątrz, przez zorganizowanie w miarę możliwości dożywiania i rozdzielania bielizny wśród zorganizowanych. Przekazywanie wiadomości na zewnątrz oraz jako uwięczenie wszystkiego: przygotowywanie oddziałów własnych do opanowania obozu, gdy nadejdzie nakaz chwili w postaci rozkazu zrzuć tu broni lub siły żywej (desantu). Zacząłem pracę tak jak w 39 r. w Warszawie, a nawet z małymi wyjątkami z tymi ludźmi, których sam niegdyś do T.A.P.-u wciągałem w Warszawie. Zorganizowałem tu pierwszą «piątkę», w skład której zaprzysiąłem płk. 1., kpt. dr. 2., rtm. 3., ppor. 4., oraz kolegę 5., (klucz z nazwiskami odpowiadającymi tym liczbom piszę osobno)”.

(Witold Pilecki, *Raport Witolda*, Ząbki – Londyn 2016, s. 36-38)

Tekst nr 3

„W okresie zniw, w ostatnich dniach lipca 1941 roku, przy nadarżającej się sposobności, jeden z więźniów oświęcimskich z mojego bloku zbiegł. Jako represja za to, na wieczornym apelu nastąpiło dziesiątkowanie więźniów mojego bloku. Dziesięciu więźniów z mojego bloku

wyznaczono na śmierć. Dowódca obozu Fritzsch w towarzystwie Rapportfuhrera Palitzscha dokonał selekcji (wyboru). Nieszczęśliwy los padł również na mnie. Ze słowami: «Ach, jak żał mi żony i dzieci, które osierocam», udałem się na koniec bloku. Miałem iść do celi śmierci głodowej.

Te słowa usłyszał o. Maksymilian Kolbe, franciszkanin z Niepokalanowa. Wyszedł z szeregów, zbliżył się do Lagerfuhrera Fritzscha i usiłował ucałować jego rękę. Fritzsch zapytał tłumacza: «*Was wünscht dieses polnische Schwein?*» («Czego chce ta polska świnia?»). O. Maksymilian Kolbe, wskazując ręką na mnie, wyraził swoją chęć pójścia za mnie na śmierć. Lagerfuhrer Fritzsch ruchem ręki i słowem: «Heraus» («Wyjść») kazał mi wystąpić z szeregu skazańców, a moje miejsce zajął o. Maksymilian Kolbe”.

(Fragment relacji Franciszka Gajowniczka, cyt. za <https://stacja7.pl/swieci/chce-umrzec-za-niego-heroiczna-decyzja-o-maksymiliana-kolbego/>)

Tekst nr 4

„Wydarzył się wypadek, że gdy wybrano młodego więźnia, z szeregu wystąpił starszek-ksiądz i prosił komendanta obozu, by wybrał jego, a zwolnił tamtego młodego od kary. Blok skamieniał z wrażenia. Komendant zgodził się. Ksiądz-bohater poszedł na śmierć, a tamten więzień wrócił do szeregu”.

(Witold Pilecki, *Raport Witolda*, Ząbki – Londyn 2016, s. 96)

Tekst nr 5

„Na początku nie zdawaliśmy sobie sprawy ze znaczenia czynu o. Kolbego. Odczuwaliśmy ulgę, że to nie my; że myśmy się jeszcze jakoś uratowali. Potem dopiero dyskutowaliśmy o tym. Ksiądz, który «zrobił» Niepokalanów, Nagasaki, miał przyszłość przed sobą, miał 40 lat... Oddał życie za nieznanego sobie człowieka... Mnie nie byłoby na to stać. Ale ja mogłem być po prostu wyznaczony na śmierć głodową. Dlatego podarowałem swoje prace franciszkanom; bo o. Kolbe był na tym samym apelu, dał życie za drugiego, a tym samym za każdego innego człowieka. I to nas tak dowartościowało, że poczuliśmy się ludźmi, staraliśmy się być lepsi, nie szkodzić drugiemu”.

(Relacja Mariana Kołodzieja, więźnia KL Auschwitz, cyt. za Tomasz P. Terlikowski, *Maksymilian M. Kolbe. Biografia świętego męczennika*, Kraków 2017, s. 633)

Tekst nr 6

„Znajdujący się w większości w stanie krańcowego wycieńczenia fizycznego, w wielu przypadkach nieprzytomni, dogorywający więźniowie leżeli w przepełnionych pomieszczeniach, w szarych od brudu koszulach, nierzadko nago na papierowych [siennikach – przyp. red.], wypełnionych startą na pył słomą, wiórami lub tzw. wełną drzewną, rozłożonych początkowo na podłodze [...], a potem na trzykondygnacyjnych drewnianych pryzkach. Jeden brudny, podarty koc służył jako przykrycie dwóm, a nawet trzem chorym więźniom. Koszule, koce i sienniki były przeniknięte kałem, moczem i ropnymi wydzielinami chorych”.

(Irena Strzelecka, *Szpitalne obozowe w KL Auschwitz*, [w:] *Auschwitz 1940-1945, t. II: Węzłowe zagadnienia z dziejów obozu. Więźniowie – życie i praca*, red. Długoborski, F. Piper, Oświęcim-Brzezinka 1995, s. 245-246)

Przeczytaj powyższe teksty źródłowe, a następnie odpowiedz na pytania.

1. Określ typ powyższych tekstów źródłowych.
2. Które ze źródeł mówi o aktywności na terenie KL Auschwitz Witolda Pileckiego? Na czym polegała jego działalność konspiracyjna?
3. Porównaj teksty nr 3 i nr 4. Jak myślisz, dlaczego pierwszy z nich jest dokładną relacją z wydarzenia, a drugi podchodzi do niego bardzo ogólnikowo?
4. Co o warunkach i sposobie traktowania więźniów mówią teksty nr 1 i nr 6?
5. Jak myślisz, dlaczego decyzja o. Kolbego o tym, żeby pójść na śmierć za jednego ze współwięźniów obozu wpłynęła pozytywnie na morale pozostałych osadzonych? Odwołaj się do tekstu nr 5.

Opracował: Paweł Cichocki, nauczyciel historii,
Publiczne Liceum Ogólnokształcące im. Bł. ks. Romana Archutowskiego